

โมกขธรรมประยुคท์

— ๙ —

๑๕ เมษายน ๒๕๑๘

ต้องได้สิ่งที่ดีที่สุด

ท่านนักศึกษา ผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย,
การบรรยายโดยหัวข้อว่า โมกขธรรมประยुคท์ เป็นครั้งที่ ๙ นี้
จะกล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า ต้องได้สิ่งที่ดีที่สุด.

หมายความว่า ต้องให้ได้สิ่งที่ดีที่สุด ไม่ให้เสียที่ที่เกิดมา แล้วก็ว่า
สิ่งนั้น คืออะไรด้วย.

ปัญหาแรกก็มีว่า จะยอมรับหรือไม่ ว่าเกิดมาหนึ่งจะต้องได้รับสิ่ง
ที่ดีที่สุด? แล้วสิ่งนั้นคืออะไร จึงจะเรียกว่าเป็นการถูกต้อง? บางคนเห็น
แก่ปากแก่ท้องเกินไป ไม่ยอมรับว่าเราเกิดมาต้องได้สิ่งที่ดีที่สุด, คือเขาจะ

๒๓๖

ปฏิเสธเสียว่า “ไม่รู้ไม่ชี้” จนต้องการอยากจะได้อะไร ก็ต้องการสิ่งนั้น” แล้วก็จะถือนั่นคือสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้. ถ้าอย่างนั้นก็ใช่ว่าพูดกันไม่รู้เรื่อง; เขาจะต้องยอมรับว่าสิ่งที่ดีที่สุดนั้น มันต้องดีที่สุดจริงๆ แล้วเขาต้องได้โดยไม่บิดพลิ้ว. นี่คือนิยามของคนที่เราจะพูดกันในวันนี้.

การตั้งคำถามอย่างนี้ มันเป็นรูปปรัชญา ที่เราไม่ชอบ เราไม่ประสงค์ที่จะให้เป็นเรื่องปรัชญา ซึ่งเป็นเรื่องบ้าไม่รู้จบ; ฉะนั้น ต้องเอาขอบเขตที่จำกัดไว้ว่าต้องเป็นเรื่องที่มองเห็นอยู่ ตามวิธีการทางพระศาสนา มันจึงจะเป็นเรื่องที่รู้จบ แล้วก็ไถ่จริงด้วย. ถ้าเป็นวิถีทางของปรัชญา มันก็ไกลออกไป, ไกลออกไป, ตามเหตุผลที่อ้างมา สำหรับจะสงสัยกันไม่มีที่สิ้นสุด และในที่สุดก็เป็นเรื่องบิกพลิ้ว ไม่ยอมทำสิ่งที่ทำยากลำบาก ต้องการแต่ที่ง่าย ๆ มันก็เลยล้มเหลว.

ถ้าเราจะเอาตามวิถีทาง หรือวิธีการทางศาสนา ต้องมีจิตใจที่วางไว้อย่างบริสุทธิ์ คือจริงใจ ยอมรับพิจารณาในสิ่งที่เรียกว่าดีที่สุด แล้วก็เอาดีที่สุดกันจริงๆ; ถ้าใครพิสูจน์ได้เสมอ ก็ยอมรับพิจารณา เพื่อจะให้มันพบสิ่งที่ดีที่สุดจริงๆ.

สิ่งดีที่สุดมีขอบเขตเพียงไร

ที่นี้มีเรื่องที่จะต้องรู้กันต่อไป ว่าดีที่สุด นี่ก็ยังเป็นปัญหา เพราะมันคอยแต่จะวิ่งไปในทางของปรัชญา คือตั้งแง่สงสัยไว้ได้เรื่อยไป ไม่ยุติลงได้. เราจะให้มันยุติลงได้ เราก็จะต้องจำกัดความลงไปว่า “ในขอบเขตสำหรับมนุษย์”. ขอบเขตสำหรับมนุษย์นี้ พึงดูก็เป็นเรื่องน่าหัวเราะ หรือน่าขัน; แล้วบางคนก็จะสงสัยว่า “ขอบเขตของมนุษย์” นี่มีอย่างไร แล้วเท่าไร.

ที่จริง ดีที่สุด นี่ก็อยู่ในขอบเขตของมนุษย์ หรือสัตว์ชนิดเดียวกับมนุษย์ คือมีความรู้สึกนึกคิดได้; ถ้าเลยออกไปจากนั้น มันก็เป็นเรื่องของธรรมชาติ มันก็ไม่มีความหมายสำหรับคำว่าดีที่สุด หรือเลวที่สุด หรืออะไรทำนองนี้.

ขอถือโอกาสทำความเข้าใจกันสักหน่อย ที่ว่า ดี – ชั่ว บุญ – บาป สุข – ทุกข์ ได้ – เสีย ถ้าไร หรือ ขาดทุน ทำนองนี้ มันมีเฉพาะแต่สำหรับสัตว์ที่มีความรู้สึก คตินึกได้อย่างมนุษย์เท่านั้น; มันเป็นความงอกงาม ความเจริญ หรือวิวัฒนาการ ทางสติปัญญาของมนุษย์ จนรู้สึกว่ามีดี มีชั่ว มีบุญ มีบาป มีสุข มีทุกข์ มีได้ มีเสีย มีอยู่ มีตาย นี่. ความคิดเหล่านี้มันทำให้เกิดปัญหาขึ้นมาสำหรับมนุษย์ มันไม่มีสำหรับสัตว์; สัตว์ไม่ได้ยึดถือเป็นตัวหรือชั่ว บุญหรือบาป สุขหรือทุกข์ อย่างนี้เป็นต้น. กุฎีที่สัตว์ ถ้าเจ็บปวดมันก็เจ็บปวด, ถ้าไม่เจ็บปวดมันก็สบาย, ถ้าอยู่ก็อยู่, ถ้าตายก็ตาย มันก็คตินึกอะไรไม่เป็นเหมือนกับมนุษย์ ซึ่งให้ความหมายแก่สิ่งเหล่านี้ หรือแก่คำเหล่านี้มากมาย เกินไปกว่าที่สัตว์มันจะรู้สึกได้.

ถ้าว่าเลยออกไปอีก ไปถึงตัวธรรมชาติล้วนๆ มันก็ไม่มีเรื่องดีเรื่องชั่ว เรื่องได้เรื่องเสีย เรื่องบุญเรื่องบาป เพราะมันไม่มีความรู้สึก; หรือว่าสำหรับจิตใจ ของมนุษย์ ที่เป็นอุตริมนุษย์ ก็ยิ่งกว่ามนุษย์ ที่เข้าใจถึงสิ่งสูงส่งนั้นแล้ว ก็พลอยอยู่เหนือการบัญญัติ ว่าดีว่าชั่ว ว่าบุญว่าบาป ว่าสุขว่าทุกข์ ไปด้วยเหมือนกัน เพราะเข้าถึง ธรรมชาติแท้ๆ ที่ไม่มีการผูกพันอยู่ในความหมายของคำเหล่านี้ ซึ่งเป็นความรู้สึกของ มนุษย์ตามธรรมทาสามัญ. ฉะนั้น เมื่อพูดว่า “ตามความรู้สึกในขอบเขตสำหรับมนุษย์” เท่าที่เขารู้สึก ว่าดีว่าชั่ว ว่าบุญว่าบาป ว่าสุขว่าทุกข์ ว่าได้ว่าเสีย ว่าอยู่ว่าตาย เป็นกลุ่มๆ หลายสิบกลุ่ม มันจึงจะมีคำว่าดีขึ้นมาได้, จะมีคำว่า ที่สุด หรือ ดีที่สุด ขึ้นมาได้.

ขอให้รู้ไว้ว่า ที่ว่าดีหรือชั่ว ได้หรือเสียนี้ มีสำหรับมนุษย์ที่มีความรู้สึก ต่อความหมายเหล่านั้น เท่านั้น; ส่วนตัวธรรมชาติแท้ๆ, ตัวกฎของธรรมชาติแท้ๆ ที่จะเรียกว่าพระเจ้า หรือเรียกว่าอะไรก็ตามใจ แล้วแต่จะเรียกนั้น มันอยู่เหนือความหมาย ของคำว่าดีว่าชั่ว ว่าได้ว่าเสีย ว่าบุญว่าบาป ว่าสุขว่าทุกข์. นี่เข้าใจยาก แล้วขึ้นพูดไป มันก็ชักจะถึงไปในวิถีทางพุทธอย่างปรัชญา คือให้คำนวณมากเกินไป เพราะไม่รู้สึก อยู่ด้วยความรู้สึกที่แท้จริง.

ถ้าเราจะให้มันอยู่ในขอบเขตของความรู้สึกที่แท้จริง เราต้องจับไปตั้งแต่เรื่องในจิตใจตามความรู้สึกอยู่; แล้วรู้อย่างนี้เขาบัญญัติกันว่า อย่างนี้เรียกว่าดี, อย่างนี้เรียกว่าชั่ว อย่างนี้เป็นต้น, หรือแม้แต่คำว่าสุขว่าทุกข์. ฉะนั้น ความหมายเหล่านี้มีเฉพาะแก่สิ่งที่มีความรู้สึกได้ มีจิตคิดนึกได้, แล้วก็ถูกอบรมไปในการที่จะให้ความหมายอย่างนั้นอย่างนี้.

ถ้าไปมองดูที่ตัว **ธรรมชาติ** อันแท้จริง ตัวกฎของธรรมชาติอันแท้จริง มัน **ไม่มีความหมาย** อย่างนั้นมันเหมือนกันไปหมด; อย่างที่พูดไปแล้ว ก็เข้าใจลำบาก. ที่ว่าดีว่าชั่ว ว่าได้ว่าเสียนี้ ไม่มีสำหรับธรรมชาติ; มีแต่อาการที่เป็นไปในลักษณะอย่างนั้นๆ ตามเหตุตามปัจจัย เหมือนกันไปหมด. ครั้นมาถึงมนุษย์ที่มีความรู้สึกทางเนื้อทางหนัง ถ้าได้เข้าใจ ดีว่าดี ว่าสบาย ว่าสุข; ถ้าไม่ได้เข้าใจนั้นก็ว่าทุกข์. แต่ถ้าสำหรับธรรมชาติล้วนๆ ไม่มีความหมายว่าสุขว่าทุกข์; เพราะธรรมชาติไม่มีจิตใจอย่างมนุษย์, ไม่มีจิตใจที่อ่อนแอ ใจเขลา อย่างมนุษย์ ที่คอยจะรู้สึกอย่างนั้นอย่างนี้; แล้วก็แยกออกเป็น ๒ พวก คือพวกที่ต้องการ กับพวกที่ไม่ต้องการ, ที่น่าปรารถนา, หรือไม่น่าปรารถนา, นี้ตามความรู้สึกของมนุษย์.

คุณดูให้ดี ๆ จะเห็นว่ามันแคบหรือมันจำกัด อยู่ภายในขอบวงของความรู้สึกของมนุษย์เท่านั้น ที่จะมีดีมีชั่ว มีบุญมีบาป มีสุขมีทุกข์. ถ้าเลยออกไปถึง **ธรรมชาติ** อันแท้จริง อันเด็ดขาด, และกฎของธรรมชาติอันแท้จริง อันเด็ดขาด แล้วมัน **เหมือนกันไปหมด** คือเป็นสิ่งที่เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย อย่างนั้นอย่างนี้, อย่างนั้นอย่างนั้น; ไม่มาบัญญัติให้ว่า นี่กำไร นี่ขาดทุน นี่ได้เสีย นี่บุญนี่บาป.

ถ้าจะมีพระเจ้าอันแท้จริงกัน ก็คือกฎธรรมชาติชนิดนี้; พระเจ้าที่แท้จริงย่อมอยู่ เหนือดี เหนือชั่ว เหนือบุญ เหนือบาป เหนือได้ เหนือเสีย เหนือขาดทุน

เหนือกำไร; เช่นนั้นแล้วคนจะไม่เข้าใจว่า ทำไมกฎธรรมชาติดังพระเจ้านั้น จึงให้โรคระบาดลงสำหรับมนุษย์ หรือให้ความตาย สำหรับมนุษย์อย่างนี้ ? เพราะธรรมชาติไม่มีความรู้สึกอะไร ก็เป็นไปเกิดขาด และเจ็บขาด และอยู่เหนือสิ่งใด.

คำนี้เป็นคำที่ต้องเข้าใจไว้ตั้งแต่บัดนี้ และสำหรับต่อไปข้างหน้า อีกหลายครั้งหลายหน ว่า “**ที่ผูกจำกัดอยู่ภายในขอบเขตแห่งความรู้สึกของมนุษย์**” นี้มีอย่างนี้ และมีเพียงเท่านั้น : ที่ให้รู้จักว่า ได้ว่าเสีย ว่าสุขว่าทุกข์ ว่ามีว่าจน.

ครั้นเมื่อจะไม่จำกัดแล้ว มันก็เกล็ดเปิดเบี่ยงออกไป เป็นไม่ได้ไม่ได้เสีย ไม่มีดีไม่มีชั่ว; ก็เลยไม่ต้องผูกกัน ไม่ชอบให้ผูกกัน; ที่จะอยู่เหนือดีเหนือชั่วเหนือบุญเหนือบาป เหนือสุขเหนือทุกข์ นั้นเป็นเรื่องสุดท้าย. **เรื่องเดียวที่เราต้องการที่จะได้** ได้บุญ ได้สุข ได้กำไร ได้สิ่งที่เราต้องการ. นี่ลองคิดดูว่า เราจะกล้าเขียนสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์นี้ไกลออกไป จนถึงกับว่า มันอยู่เหนือดีเหนือชั่วเหนือบุญเหนือบาป เหนือสุขเหนือทุกข์ หรือไม่ ?

อะไรคือสิ่งดีที่สุด

เดี๋ยวนี้ถ้าเราถามกันว่า อะไรดีที่สุดสำหรับคนเรา ก็ลองไปไต่ถามตัวเอง; แม้ที่นั่งอยู่ที่นั่นหลาย ๆ คนนี้ คงจะไม่เหมือนกัน คำตอบไม่เหมือนกัน รู้สึกไม่เหมือนกัน นี่เราลองไปถามพวกเด็ก ๆ ดูอะไรดีที่สุดของเขา ก็ยังไปกันคนละทิศละคนทาง; แต่สำหรับผู้ใหญ่เมื่ออายุมากแล้ว ถ้าความรู้สึกนึกคิดอยู่ในระดับต่ำ มันก็เหมือนเด็ก ที่เห็นแต่เรื่องปากเรื่องท้อง ว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุคนั่นเอง.

ควรจะรู้จักโตกันบ้าง อย่าเป็นเด็กอยู่เรื่อย ว่าอะไรดี หรือ ดีที่สุด สำหรับมนุษย์นี้ มันควรจะโตขึ้นมาเรื่อย ๆ ตามอายุ, ให้มัน **เลื่อนสูงขึ้นมาเรื่อย ๆ** ตามความมากของอายุ. ที่ว่าจะไปจบลงที่ตรงไหนกัน ? ว่าได้แก่อะไร ? นี่เป็นสิ่งที่ยังมอง

มีพระพุทธรูปที่ว่า น้อยคนที่จะเข้าไปฝังโน้นได้ มีแต่คนวิ่งไล่ต้อน
อยู่แทบทั้งนั้น; นี่หมายความว่า น้อยคน ที่จะมีความรู้สึกสูงถึงขนาดที่ จะมองเห็นสิ่ง
ธรรมดา ที่หลงใหลกันอยู่นัก คือเรื่องกิน เรื่องกาง เรื่องเถรวาท นี่ว่าเป็นเรื่องที่
ไม่มีสาระ อะไรมากเหมือนที่เขารูสึกกัน, แล้วก็จะกระโดดข้ามไปยังฝ่ายที่มันตรงกันข้าม
หรือว่าดีกว่าก็แล้วกัน แต่ต้องไม่ใช่สิ่งนี้.

ถ้าต้องการได้สิ่งที่ดีที่สุด ต้องดูว่าตนกำลังหลงอะไร

ถ้าเราอยากจะไม่เสียสิ่งที่เกิดมา จะต้องได้สิ่งที่ดีที่สุดจริงๆ ที่มนุษย์ควรจะได้ แล้วก็ต้องมองดูสิ่งเหล่านี้ คือสิ่งที่มีอยู่ ที่เรากำลังหลงใหลอย่างเป็นบ้าเป็นหลัง ; ใครกำลังหลงใหลอะไรก็ดูเองก็แล้วกัน ; แม้ว่ามันจะต่างกันโดยกิริยาอาการ โดยการกระทำ แต่จะมีผลเป็นเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ เสมอกันทั้งนั้น. ฉะนั้น ไปดูที่ตรงนั้นที่เดียวกันแล้วกัน ว่าผลที่เราหวังกันอยู่ บรรารณากันอยู่ เรื่องสูงสุดใน เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ นั้น จะไปได้ไกลแค่ไหน ?

นี่จะเป็นเรื่องที่ว่าปัญหา ว่ากำลังถูกฝาดูกตัวหรือไม่ ที่จะเอาเรื่องนั้นมา พุดกัน ? ถ้าเกินฝาดูกตัว ก็ยังไม่ควรพุด ก็ให้ถือว่าเป็นการ **รู้แนวทางล่วงหน้าไว้ก่อน** เพื่อจะประกัน **ไม่ให้เดินผิดทาง**. แต่ถ้าใครสามารถรู้และมองเห็น แม้อายุ น้อยๆ อย่างนี้แหละ ก็จะช่วยได้มาก คือจะไม่หลงในสิ่งเหล่านี้ อย่างกับว่าหลงใหลใน สิ่งสูงสุด หรือถึงกับไปบูชาสิ่งเหล่านี้ อย่างกับว่าเป็นพระเจ้าไปเลย. ถ้าเป็นอย่างนี้จริง ก็ทำให้มีหวังว่า จะก้าวขึ้นไปถึงสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

เดี๋ยวนี้เรากำลังตั้งหัวข้อขึ้นมาว่า **“ต้องได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้”** ถ้าให้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้คือ อยู่เหนือเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ ไปแล้ว มันก็จะเป็นการฝืนน้ำใจ หรือบังคับน้ำใจกันมากเกินไปก็ได้ สำหรับคนบางคน หรือ ส่วนมากด้วยซ้ำไป ; แต่ถ้าเรามองเห็น แล้วก็ไม่หลงใหล ในสิ่งเหล่านี้ ก็ย่อมจะ **สมัครใจ** ที่จะไป **สนใจ** กับสิ่งที่เรากำลังบอกว่า ดีกว่า สูงกว่า หรือดีที่สุด. ฉะนั้น จึงเอาเรื่องฝ่ายโน้น ฝ่ายที่ตรงกันข้ามนี้ มาพุดให้ฟังไปพลางๆ ได้แก่เรื่อง **โลกุตตระ** เรื่อง **นิพพาน** เรื่อง **อมตะ** เรื่อง **อสังขตะ** ชื่อเป็นภาษายู่งยากเวียนหัว ; ไม่ต้องสนใจก็ได้ คำบาลีมากมาย หรือจำยากเหล่านี้ รวมความไว้ในคำๆ เดียวว่า **“สิ่งที่เหนือกว่าระดับของคนธรรมดาจะรู้สึกได้”**.

การศึกษาธรรม ต้องรู้ภาษาธรรมไว้บ้าง

ขอให้จำคำว่าประหลาดอยู่คำหนึ่งว่า อุตริมมนุษย์. คำว่าอุตริมมนุษย์นี้ เกี่ยวกันคุณกำลังนึกว่ามันเป็นอะไร? ก็ต้องนึกว่าเป็นคนบ้า ๆ บอ ๆ เป็นมนุษย์อุตริ; เพราะเราพูดกันอยู่อย่างนั้น. อุตริมมนุษย์ นั้นเขาแปลว่า ยิ่งกว่ามนุษย์ : อุตระ มันแปลว่า ยิ่ง, อุตริ ก็แปลว่า ยิ่ง อุตริมมนุษย์ นี้ก็แปลว่า ยิ่งกว่ามนุษย์ ยิ่งกว่า มนุษย์ธรรมดา, อุตริมมนุษย์ธรรม ก็ธรรมที่เป็นของมนุษย์ที่ยิ่งไปกว่ามนุษย์ธรรมดา.

เมื่อ มนุษย์ ธรรมดาเขาเวียนว่ายอยู่ในความมืดความชั่ว บุญบาป สุขทุกข์ ได้เสีย อย่างนี้ หรือว่ามีผลเพียงแค่งิน กาม เกียรติ เป็นวัตถุประสงค้อย่างนี้ นี้เรียกว่าคนธรรมดา; ถ้าเป็นอุตริมมนุษย์ ก็คือ ยิ่งไปกว่า ธรรมดาระดับนี้; นั่นแหละจะได้ความหมายของคำว่า “ผู้ที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้”.

แต่เดี๋ยวนี้คำว่า อุตริมมนุษย์ หรือ มนุษย์อุตรินี้ เราให้ความหมายในทางต่ำ ทางเลว ทางบ้า ๆ บอ ๆ ไม่เต็มความรู้สึก; เพราะเราใช้คำพูดไม่ถูก ตามภาษานั้น ๆ คำพูดมันจึงหลอกลวง เล่นตลก เป็นความสลับปลงของคำพูด เพราะเอามาใช้กันผิด ๆ นั้นเอง นี่มันช่วยไม่ได้ ภาษามันเป็นอย่างนี้เอง.

ขอให้จำไว้สำหรับกติกต่อไป อุตริมมนุษย์ คือมนุษย์ยิ่งกว่ามนุษย์ โดยความรู้สึกนึกคิดนึก กระทั่งโดยการกระทำ หรือการเสวยผลอะไรอยู่; อุตริมมนุษย์ โดยสมบูรณ์ ก็หมายถึงพระอรหันต์ นับตั้งแต่ขั้นแรกไปก็ได้ เรียกว่า อุตริมมนุษย์ได้, กระทั่ง อุตริมมนุษย์สูงสุด ก็เป็นพระอรหันต์.

นี่เลยจะถือโอกาสพูดเสียเลยว่า พระอรหันต์ นั้นแหละคือผู้ที่ **ดีที่สุดที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้**; ท่านอยู่เหนือความรู้สึกที่เป็นคู่ ๆ เช่นว่าบุญว่าบาปอย่างนี้ ไม่มี ความหมายสำหรับพระอรหันต์, ว่าดีว่าชั่ว ไม่มีความหมายสำหรับพระอรหันต์ ว่าดีว่าเสียนี้ไม่มีความหมาย, ว่าสุขว่าทุกข์ ว่าเกิดว่าตาย ว่าอะไรก็ตาม มันไม่มีความหมาย

ไปทุกคู่; เพราะว่าจิตนั้นกระโดดข้ามไปจากความหมายที่เป็นคู่ ๆ เหล่านี้ แต่แล้วก็ไม่รู้จะเรียกว่าอะไร ก็ยังยึดคำว่าดีที่สุดมาใช้อยู่อีกนั่นเอง.

คำว่า “ดี” ในที่นี้ก็เลยเล่นตลก ทำให้เข้าใจยาก; เพราะว่า ดี ในฝ่ายชาวบ้านธรรมดา ในโลก นี้คือ ได้ แล้วก็ได้ตามต้องการ : ได้บุญได้สุข ได้เกียรติได้อะไร ก็เรียกว่า ได้แล้วก็ได้. พอถึง รัศมีพระอรหันต์ โดยเฉพาะนั้น คำว่า ดี คือ อยู่เหนือการได้ ชนิดต่อไปอีก; การได้ชนิดนี้ก็ไม่มีความหมาย แล้วกลายเป็นสิ่งที่น่าขยะแขยงเข้าไป : คือความดีความชั่วนี้ มันก็ทำให้วนเวียนอยู่ในวงของความดีความชั่ว ออกไปไม่ได้ก็อยู่ในโลกนี้.

นี่เป็นข้อสังเกต อีกอันหนึ่ง ที่ว่า คำว่าดีนี้ มันก็มีความหมายที่ค้นได้ กลับกลอก สลับซับซ้อน จนไม่รู้ว่าจะเอาคนที่ตรงไหน; ถ้าพูดอย่างถูกต้องแท้จริงก็พูดว่า เหนือดี เหนือชั่ว เหนือบุญ เหนือบาป เหนือสุข เหนือทุกข์ ซึ่งถ้าพูดอย่างนี้ไม่มีใครชอบ ก็ต้องเรียกว่าดีที่สุด ขึ้นมาอีก ดีที่สุด คือ อยู่เหนือดี เหนือชั่ว เหนือบุญ เหนือบาป เหนือสุข เหนือทุกข์. ฉะนั้น อย่าไปหลง ความหมายของคำพูดเหล่านี้; ถ้าหลงจะติดอยู่ที่ดี แล้วก็ออกไปไม่ได้ ก็เลยไม่ได้ดีที่สุด.

เพื่อเข้าใจคำเหล่านี้ได้ง่ายขึ้น หรือว่าประกันความสับสน ก็ยังมีคำที่จะต้องเอามาพูดกันอีกคำหนึ่ง คือคำว่า อนันตัม แปลว่า หาค่ามิได้, ตัวหนังสือ นี้แปลว่า หาค่ามิได้ โดย ใจความ ก็อยู่เหนือการดีค่าหรือการประมาณราคา.

ผมเชื่อว่าทุกคนนี้จะเคยได้ยินเขาพูด หรือคำพูด หรือตัวหนังสือก็ตาม ที่หมายถึงคำนี้ คือว่า หาค่ามิได้ หาค่าบมิได้ คืออย่างหาค่าบมิได้ มันดีที่สุดจนเลยมาตรฐานของคำว่าดี. ที่นี้พวกเด็ก ๆ เขาก็จะค้านว่า อ้าว, ไม่มีค่าแล้วเอาไปทำไม? เอาไปทำอะไร? บ่วยการ มันไม่มีค่า. หาค่าบมิได้. นี่ ความสลับซับซ้อนของภาษา ตัวหนังสือว่า หาค่าบมิได้; แต่ เนื้อแท้ ของมัน ก็อยู่เหนือการดีค่า หรือการประมาณราคา.

อะไรบางอย่าง ที่คุณคิดว่า มัน อยู่เหนือการค้า : เรื่องกิน เรื่องการมรดก เรื่องเกียรติยศ ชื่อเสียงระดับไหน ที่มันอยู่เหนือการค้า. ไปลองคิดดูเอง อย่าไปเชื่อใคร; ถ้าเห็นว่ามันเป็นสิ่งที่ค้าได้ อยู่ในขอบเขตของการค้าละก็ เลื่อนออกไปซี ออกไปจากสิ่งเหล่านี้ แล้วจะไปพบสิ่งที่หาค่าไม่ได้ : พุทตรงๆ ก็เช่นว่า มรรค ผล นิพพาน อย่างนี้; ถ้าเป็น นิพพานที่แท้จริง มันก็ อยู่เหนือการค้า ไม่มีการค้า เพราะมันก็ไม่ไหว.

ถ้าเพชรเม็ดนี้หาค่าไม่ได้ ก็หมายความว่าเพชรเม็ดนี้ตีราคาไม่ได้ มันเกินกว่าที่จะตีราคาได้ แต่ในโลกนี้คงไม่มี มันล้วนแต่ค้าได้ไปหมด; สำหรับ ที่ค้าไม่ได้ มันก็อยู่เหนือความรู้สึกของมนุษย์ธรรมดา. มันไม่ใช่ว่าไม่มีค่า; แต่ที่มีความหมายอะไรอย่างหนึ่งเหมือนกัน คือมัน ไม่เกี่ยวข้องกับค่า.

ตัวอย่าง เช่นว่าข้าวสาร ๒ - ๓ เม็ดสำหรับไก่ก็มีค่ามาก; ถ้าเพชรพลอย ๒ - ๓ เม็ดสำหรับไก่ นี่ก็ไม่มีค่าเลย; ฉะนั้น เพชรพลอยมันก็อยู่ฐานะเป็นของไม่มีค่าสำหรับไก่ เพราะไก่มันไม่ยอมรับสมมติหรือบัญญัติอะไรได้. นี่ลองเราเป็นไก่เข้าก็จะเห็นว่ามรรค ผล นิพพานนี้ไม่มีประโยชน์อะไร สู้เรื่องกิน เรื่องการมรดก เรื่องเกียรติ ไม่ได้; แม้ไม่ต้องถึงขนาดนั้น เพียงแต่ว่า เป็นอุกมคติสักหน่อย คนก็สั่นหัวแล้ว เขาต้องการวัตถุที่กินได้.

จงจำคำว่า “หาค่าไม่ได้” ไว้ เป็นเครื่องประกันความเข้าใจที่สับสน คือ เราจะต้องมองเห็นว่า สิ่งที่ดีที่สุดในระดับมนุษย์นั้น อยู่ในระดับที่หาค่าไม่ได้ คือ ตีราคามิได้นั่นเอง; จะเป็นอะไรก็ตามใจ ลองเขียนออกไป ในที่สุด ก็จะไปถึงความอยู่เหนือ ความหมายว่า ดีชั่ว บุญบาป สุขทุกข์ ซึ่งเรามักจะเรียกกันว่านิพพาน อมตะ บ้าง แล้วแต่จะเรียก.

มันเป็นสิ่งที่ไม่มีความเปรียบ จึงเรียกว่าหาค่ามิได้, แล้วมันเกินที่จะมีความเปรียบ ก็เกินต่อการที่จะตีค่า; เช่นว่าของนี้มีราคาบาทหนึ่ง ก็หมายความว่าของวัตถุนี้ มันมีความเปรียบ คือค่าของเงิน ๑ บาท อย่างนี้มันมีค่า แล้วก็พอกัน; แต่ถ้ามีอะไรที่เกินค่าจนตีราคาไม่ไหว อย่างนี้ก็อีกสิ่งหนึ่ง. เราจะจัดสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ไว้ อยู่ในระดับที่เกินค่าตามธรรมชาติที่มนุษย์เขาจะตีมันได้ เพราะมนุษย์เขารู้จักแต่เรื่องที่เขารู้จัก เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ นี่เป็นวัตถุประสงค์ แล้วก็ตีค่าตามที่เขารู้จัก สำหรับผู้ที่มีความรู้สึกอย่างนั้น; แต่สำหรับผู้ที่มีจิตใจเป็นอย่างอื่น คือที่เรียกว่าจิตใจหลุดพ้นแล้ว เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ ก็กลายเป็นเรื่องหาค่ามิได้ไปเหมือนกัน, มันก็กลายเป็นสิ่งที่กินไม่ได้สำหรับใจ. ฉะนั้น สิ่งที่มีค่าที่สุดสำหรับมนุษย์ธรรมดา มันก็กลายเป็นสิ่งที่ไม่มีค่าอะไรเลย สำหรับพระอริยเจ้า ในอันดับสูง; เพราะท่านไปเอาสิ่งอื่นที่ตรงกันข้ามจากที่มนุษย์ธรรมดาว่ามีค่าที่สุด.

พิจารณาคำว่า “คุณ”

ที่นี้เราก็คงพิจารณาคำว่า “คุณ” หรือคำว่าคำกั้นนี้ให้มากออกไปอีกนิด ที่จะช่วยให้เข้าใจได้ มันเป็นเรื่องความสลับของภาษาตลอดเวลา; โดยเฉพาะคำว่า คุณ ในภาษาธรรมะชั้นสูง หรือเป็นภาษาปรัชญาชั้นสูง ในประเทศอินเดีย สิ่งที่เราเรียกว่าคุณ นั้นแหละ คือตัวร้าย. ขอยกตัวอย่างทุกหยาบๆ ที่สุดก็ว่า เป็นตัวอุบาทว์ที่สุดนั่นแหละ, สิ่งที่เราเรียกว่าว่า คุณนั่นแหละ เป็นสิ่งที่ผูกพันจิตใจมนุษย์ให้ติดอยู่ที่นั่น. ผู้ที่มองเห็น หรือผู้ที่เป็นพระอริยเจ้ามองเห็น ก็มองเห็นไปในแง่ที่ว่า นี่เป็นตัวร้ายที่สุด.

เรารู้สึกว่าอะไรมีคุณอย่างไร มีค่าอย่างไร ก็แปลว่าใจของเราถูกสิ่งนั้นผูกพัน; ถ้ามีคุณไปในทางดี ก็ผูกพันไว้ให้รัก, ถ้ามีคุณไปในทางร้าย ก็ผูกพันไว้ให้เกลียด, แล้วเราก็มักรักบ้างเกลียด บักรักบ้างเกลียดกันอยู่แต่ในโลกนี้.

สิ่งที่ไม่แสดงคุณออกมาเป็นน่ารักหรือน่าเกลียด ก็เลยเท่ากับไม่มี เราจึงรับเอาแต่คุณที่มันแสดงออกมาในรูปของการน่ารักหรือน่าเกลียด; ฉะนั้น รู้เสียด้วยว่าคำว่า “คุณ” นั้นในภาษาเดิมมันมันเป็นกลางๆ : มีคุณอย่างไร ก็มันมีค่าในทางไหนจะไปบัญญัติว่าดีว่าชั่ว โดยเด็ดขาดลงไปไม่ได้ เพราะว่าสิ่งเดียวกันนี้ มันมีความหมายไปในทางน่ารักสำหรับคนนี้ แต่มันมีความหมายไปในทางน่าเกลียดสำหรับอีกคนหนึ่ง.

ยกตัวอย่างเช่นว่า จะให้พวกเราไปน่ารักกับอาจารย์ เหมือนกับหนอนนี้คงทำไม่ได้ นี่มันก็มีคุณของมันอย่างนั้น, แล้วที่เรียกว่าน่ารักหรือน่าเกลียด ดีหรือชั่ว นั้น ก็แล้วแต่ความต้องการของคน ที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น; ฉะนั้นคำว่า “คุณ” จึงมีความหมายทั้ง ๒ ด้าน : คือให้น่ารักก็ได้ น่าเกลียดก็ได้ ตามที่มันมีอยู่แก่ใครอย่างไร.

สิ่งๆ หนึ่งมันอาจจะมีคุณค่าในหลายด้านก็ได้ : ด้านหนึ่งไปน่ารัก, ด้านหนึ่งไปน่าเกลียดก็ได้ ก็แล้วแต่จะมอง; เพราะฉะนั้นไม่มีสิ่งใดที่จะไม่มีคุณ มันมีคุณไปทั้งนั้น คือไม่ด้านน่ารักก็ด้านน่าเกลียด. เช่นอาจารย์อย่างนี้ ใครจะมองในคุณค่าด้านน่ารัก หรือด้านน่าเกลียดก็แล้วแต่; บางคนเขาจะถือเป็นของที่ขายได้ ไปทำปุ๋ยได้ อะไรก็ได้, แต่บางคนไม่มองในรูปร่างนี้ ก็เป็นของน่าเกลียด.

แม้สิ่งที่เราน่าเกลียดน่าชังที่สุด มันก็ยังมีความของมันนั่นแหละเป็นความน่าเกลียด; แต่ถ้าเรียกโดยภาษาอินเดีย คือภาษาบาลี ภาษาสันสกฤตนั้นเขาเรียกว่า “คุณ”; เกียวนี้เราเอาคำนี้มาใช้ ในฐานะเป็นคำที่มีความหมายด้านดี มีบุญ มีคุณ มีประโยชน์. ที่นี้มาดูกันอีกที ที่ว่า มีบุญ มีคุณ มีประโยชน์นั้นแหละมันกลายเป็นเรื่องผูกพันอีกแล้ว คือมันน่ารัก แล้วก็ทำให้รัก.

คำว่า คุณ หรือประโยชน์ นี้กลายเป็นเรื่องผูกพัน

คำว่า ประโยชน์ นี้ คือคำเลวร้ายที่สุดเหมือนกัน มัน แปลว่าผูกพันรอบตัวผูกพันรอบด้าน : ปะ หรือ ประ นี่มันแปลว่า รอบด้าน แล้ว โยชนะ นี่มันแปลว่า

ผูกพัน; คำว่า ประโยชน์ นี่คือ ผูกพันรอบด้าน ผูกพันรอบตัว. ทำไมจึงผูกพันล่ะ ? เพราะเวลาน่ารักนี้ คนโง่ก็ไปหลง มันก็ผูกพัน โดยประโยชน์นั้นเต็มตัวไปเลย. ทุกคนกำลังชอบสิ่งที่มีประโยชน์ใช่ไหม ? ทุกคนแสวงหาสิ่งที่เขาคิดว่ามันมีประโยชน์ แล้วก็หาว่าไม่รู้ ว่า คำว่าประโยชน์นั้นคือการผูกพัน สิ่งผูกพัน; แล้วก็ในแง่ของความน่ารัก น่าพอใจ ประโยชน์ ไปทำเล่นกับมัน เช่นเดียวกับคำว่าคุณเหมือนกัน. ถ้ามีคุณ มีค่า มีประโยชน์ อะไรทำนองนี้แล้ว มันผูกพันจิตใจทั้งนั้น จะเรียกว่าดีที่สุดในตัวอย่าง; มันก็เป็นเรื่องของภาษาที่สมมติบัญญัติยืมไปใช้ เรียกว่า เป็นสิ่งที่คิดไปได้ ทั้งที่แท้มันเป็นสิ่งที่ทำอันตราย คือ ทำให้ติดอยู่ในความทุกข์.

ความหลุดพ้นออกไปจากประโยชน์ หลุดพ้นออกไป จากคุณ จากค่า ทั้งปวงนั้นแหละ คือความหลุดรอดไปจากทุกขันธ์ทั้งปวง ที่เราจะเรียกว่าสิ่งที่ดีที่สุดในสำหรับมนุษย์ในที่นี้ อย่างพระอรหันต์. ยกตัวอย่างว่าพระอรหันต์นั้นอยู่เหนือ เหนืออิทธิพลของสิ่งที่เรียกว่าคุณ ว่าค่า ว่าประโยชน์ ว่าอะไรทุกอย่าง ที่มันมีค่าสำหรับผูกจิตใจคน; คนธรรมดาที่ไม่ใช่พระอรหันต์ ก็อยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งเหล่านี้ ก็ถูกผูกพันไว้ด้วยคุณด้วยค่าหรือด้วยประโยชน์.

พระอรหันต์ มีความรู้ ความเข้าใจ ความผ่านไปอย่างถูกต้องในคุณค่าหรือประโยชน์ จึงมีจิตใจอยู่เหนือสิ่งเหล่านี้; นั้นจึงเรียกว่าอยู่เหนือความดี และความร้าย, อยู่เหนือความยินดียินร้าย, อยู่เหนือความรู้สึก ที่จะรู้สึกรักหรือเกลียด; อย่างนี้จะสบายก็มากน้อย ก็ลองไปคำนวณดู. ที่ต้องใช้คำว่าคำนวณ ก็เพราะว่าเรายังไม่ถึง ยังไม่ได้ซึม จึงต้องใช้คำนวณ; การคำนวณนี้ ก็อย่าคำนวณอย่างวิธีปรัชญา เพราะจะโง่มากขึ้นไปอีก ที่คำนวณด้วยเหตุผลสำนักเพื่อเจ้าไปอย่างนั้น.

ต้องใช้วิธีอย่างศาสนา อย่างศีลธรรมเรื่อยไป : เมื่อเราจิตใจมันเป็นอย่างไรบ้าง มันเหนือหรือไม่เหนือ ? หรืออย่างที่เราเสียใจเป็นอย่างไรบ้าง มันบอบช้ำ

หรือเปล่า? อย่าไปเอาเหตุผลอย่างอื่น; เอาความรู้สึกภายในเป็นเหตุผล ว่าเมื่อเราได้ ได้อะไรมาๆนี้ เรารู้สึกกระตือรือร้นหรือเปล่า? หรือว่าเราเสียอะไรไป อย่างนั้นมันทรمانจิตใจก็มากน้อย? ฉะนั้น ทั้งได้และทั้งเสีย นั้นแหละมันทรمانจิตใจด้วยกันทั้งนั้น.

ถ้าอยู่เหนืออิทธิพลของ ความได้ ความเสีย หรืออำนาจของความได้ ความเสีย มันจะสบายสักก็มากน้อย; เป็นการคำนวณเอาจากเรื่องจริง ชั้่นน้อยๆ ไปก่อน เพราะว่ายังไม่ได้สมบูรณ์ถึงขั้นเต็มที่ คือพระอรหันต์ ผู้มีจิตใจอยู่เหนืออิทธิพล ของความดีความชั่ว ของบุญบาป สุขทุกข์นั้น.

พระอรหันต์ท่านจะมีความรู้สึกอย่างไร? ถ้าจะพูดว่าสุขมันก็สุขอย่างอื่น ไม่ใช่สุขอย่างนี้; ก็พูดกันแล้วว่าอยู่เหนือสุขเหนือทุกข์ ก็เลยต้องใช้คำอย่างอื่นพูด จึงจะถูก คือว่า ไม่ได้สุข ไม่ได้ทุกข์, มีจิตใจปกติ หรือ มีจิตใจว่าง หรือ มีจิตใจบริสุทธิ์ ไปในทำนองนั้น.

นี่คือสิ่งที่ว่าดีที่สุดในขอบเขตที่มนุษย์จะขึ้นไปถึง; ถ้าใช้คำว่ามนุษย์ในกรณีอย่างนี้ ก็หมายความว่ามนุษย์ที่พัฒนาได้ คือเจริญๆ เจริญขึ้นไปได้จนถึงกับว่าอยู่เหนือระดับที่เคยอยู่มาแต่ก่อน : มีจิตใจอยู่เหนือระดับที่หลงในคุณ ในค่า ในประโยชน์ เตี้ยวินาศ เตี้ยวินร้าย เตี้ยหัวเราะ เตี้ยร้องไห้ อยู่เรื่อยๆ ไปจนตลอดชีวิต. ฉะนั้น จงรู้จักคำว่า “อยู่เหนือสิ่งที่เรียกว่าคุณ” คือจิตที่มีสมรรถภาพ มีภาวะมีสถานะอะไรก็ได้ แล้วแต่ละจะเรียกกัน แล้วแต่ละจะมองกันในแง่ไหน.

จิตที่อยู่เหนือสิ่งที่เรียกว่าคุณ เมื่อตะก็พูดแล้วว่าคุณมี ๒ แ่ง : คุณในทางให้ยินดี ก็มี คุณในทางให้ยินร้าย ก็มี; เป็นจิตที่อยู่เหนือคุณ ก็แปลว่า เป็นจิตที่จะถูกทำให้ยินดี หรือยินร้ายไม่ได้อีกต่อไป แล้วจะสบายสักก็มากน้อย.

คนโง่มักหลงว่าได้ทำตามพอใจแล้วเป็นเรื่องดี

ถ้าเรามีวิชา มีความโง่ ก็มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เคยชินอยู่ ก็อาจจะพอใจในการที่ได้โลภ ได้โกรธ ได้หลง, เห็นเวลาที่มีความโลภ มีความโกรธนั้น สบายที่สุดไปก็ได้ เพราะว่าเคยชินมากเกินไป; บางทีก็เลยไป เลยขอบเขตไป จนเป็นโรคจิตเป็นโรคประสาทชนิดหนึ่ง : ได้โลภแล้วก็สบายใจ, ได้โกรธแล้วก็สบายใจ, ได้ทำเขาแล้วก็สบายใจ, ได้เจ็บปวดบ้างก็สบายใจ, นึกเอาเป็นเกณฑ์ไม่ได้.

ในความรู้สึกที่เป็นปกติแล้ว **คนสามัญธรรมดา** นี้ก็ยินดี เมื่อมีสิ่งมา **ให้อินดี**, แล้วก็ **ยินร้าย** ในสิ่งที่มาให้อินร้าย; เพราะเขาชอบรับเอาความหมายอย่างนั้น มาตั้งแต่ก่อนแต่ก่อน แล้วก็ยังรับเอาโดยความรู้สึกทางสัมผัสทางเนื้อหนัง. แต่ถ้าเขา สัมผัสมันแล้วทำให้ ยินดี พอใจ สบาย เขาก็ถือว่าเป็นของดี ถ้าทำให้เขาไม่สบาย เขาก็ถือว่าเป็นของร้าย, นี่ก็เอาตามความรู้สึกธรรมดาสามัญ ที่ยังไม่รู้จักสิ่งเหล่านี้อย่าง ถูกต้อง ก็เรียกว่าปุถุชนธรรมดา ก็มองดูว่าคุณ หรือค่า หรือประโยชน์ หรืออะไรอีก ที่คุณจะมองเห็น.

ผมว่าคำว่าประโยชน์นี้จะดูเป็นคำตัวอย่างที่ดีที่สุด เพราะ **ใคร ๆ ก็ต้องการ สิ่งที่เรียกว่าประโยชน์**, แล้วถือเอาคำๆ นี้ เป็นคำที่มีความหมาย ใช้แก่สิ่งที่มนุษย์ ทุกคนต้องการ; เช่น ได้รับประโยชน์ ก็ถือว่ามีความหมายอย่างหนึ่ง, ไม่ได้รับ ประโยชน์ ก็มีความหมายตรงกันข้าม. ฉะนั้น คำว่า “**ประโยชน์**” นี้ ก็ **สิ่งที่ผูกพัน คนไว้ภายใต้อิทธิพลของมัน**.

ที่จริง คำว่า “**ไม่มีประโยชน์**” นั้น ก็ไม่ถูก ที่จริงมันมีประโยชน์อย่างใด อย่างหนึ่ง แต่ไม่ตรงกับที่คนนั้นต้องการ มันจึงเป็นของไม่มีประโยชน์สำหรับคนนั้น; หรือถ้าเราจะพูดว่า “**ไม่มีประโยชน์**” ขึ้นมาอย่างนี้ มันต้องมีสิ่งที่เรียกว่ามีประโยชน์นั้น เป็นคู่เปรียบเทียบ สำหรับยึดถือเอาความหมายที่ตรงกันข้าม. คำว่า **ไม่มีประโยชน์** จะ

เกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าไม่มีคำว่าประโยชน์; หรือคำว่าประโยชน์ก็เกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าไม่มีคำว่าไม่มีประโยชน์. ฉะนั้น ทั้ง ๒ ฝ่ายมันก็เป็นเรื่องผูกพันจิตใจด้วยกัน; อันหนึ่งผูกพันให้อินดี, อันหนึ่งผูกพันให้อินร้าย.

ชาวโลกมีชีวิตอยู่ด้วยความผูกพัน

นี่พอพูดถึงคำว่า“ผูกพัน” ไปคิดกันเองก็ได้ : มันสนุกไหม? ลองเอาอะไรมาผูกพันเข้า : เป็นโช้ตรวนนี้ก็ได้อะไรมาผูกพันเข้าดูบ้าง ในทางวัตถุที่เห็นง่าย ๆ มันก็ไม่สนุกแล้ว. เคยว่ามันผูกพันมากกว่านั้น ก็ผูกพันทางจิตทางใจ เป็นโช้ตรวนแห่งจิตใจ เป็นเรือนจำ เป็นที่กักขังแห่งจิตใจ; แล้วจิตใจมันติดอยู่ในนั้น ถูกกักขังอยู่ในนั้น น้อย่างหนึ่ง, ถ้าว่าทำลายสิ่งเหล่านั้นออกมาได้ มันก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง, แล้วก็ถึงจิตที่เขาเรียกว่า หลุดพ้นออกมาได้จากสิ่งผูกพัน; จิตชนิดนี้คือ จิตที่กำลังใคร่ได้สัมผัสเข้ากับสิ่งที่ที่สุด ที่มนุษย์ควรจะใคร่.

ถ้าพูดอย่างธรรมตาสามัญแล้ว ก็ถือว่าโลกทั้งหมดนี้ เรื่องโลกียะทั้งหมดนี้เป็นสิ่งผูกพัน คนที่เป็นโลก ๆ เป็นชาวโลกธรรมตาสามัญ ก็ต้องถือว่าตัวชีวิตของคนชนิดนี้เป็นการผูกพัน เป็นการจำขังอยู่ในตัวชีวิตของคนชนิดนี้เอง; เพราะว่าชีวิตของเขาไม่มีอะไรนอกไปจากความผูกพัน : ผูกพันอยู่ในสิ่งที่น่ารัก, ผูกพันอยู่ในสิ่งที่น่าเกลียด ๒ สิ่งนี้. เกี่ยวหัวเราะ เกี่ยวร้องไห้; ถ้าเกี่ยวร้องไห้ก็เป็นบ้า หรือฆ่าตัวตาย, เรียกว่าผูกพันอยู่ในห่วงแห่งความเลวทราม ต่ำช้า อันตราย โทษอันร้ายกาจทางจิตใจ.

ถ้าหลุดออกมาได้จะเป็นอย่างไร? คือหลุดออกจากเรือนจำ ที่เราทุกคนกำลังติดอยู่ แต่มองไม่เห็น, หลุดออกจากโช้ตรวนที่มันผูกมัด ล่ามจิตใจอยู่ โดยที่เราลืมองไม่เห็น.

มาศึกษาธรรมะ ต้องมองให้เห็นความหลุดพ้นจากสิ่งผูกพัน

เราอุทิศมาเรียนธรรมะ มาศึกษาธรรมะกัน อย่างเดียวกันนี้ อย่างน้อยก็เพื่อให้เรามองเห็นว่า สิ่งที่เราเรียกว่าจิตของมนุษย์นั้น **คามธรรมชาติเป็นอย่างไร?** ทำไมมันจึงหนักอึ้ง? ทำไมจึงสลัว มีคมัว ไม่สว่างแจ่มใส ไม่บริสุทธิ์ ไม่สะอาด? จนกระทั่งรู้ว่ามันเป็นสิ่งที่อยู่ในการผูกพัน ติดคุก ติดตะราง ทางวิญญาณอยู่ตลอดเวลา นี่ก็มนุษย์ธรรมดา ไม่ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ เหมือนหนอนเกิดในมูล ไม่เคยเป็นอิสระจากสิ่งโสมนะเหล่านั้น.

แต่มนุษย์ควรจะดีกว่านั้น เพราะมีจิตใจที่พัฒนาได้ อย่างที่คุณฝึกกรรมฐาน วิปัสสนา สมาธิ ก็เป็นการ **พัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น** เจริญขึ้น จนหลุดพ้นจากโซ่ตรวนเหล่านั้นได้; ฉะนั้น ควรจะชวนชวาช และควรจะทำให้ถูกวิธี จะได้เร็วเข้า เวลาข้างหน้าจะได้มีมากพอสำหรับรู้เรื่องความรอกพัน ความหลุดรอด ความไม่มีทุกข์นั้นว่าเป็นอย่างไร. นั่นคือหลุดรอดจากสิ่งที่ผูกพัน.

สิ่งที่ผูกพันนั้นคือสิ่งที่เรียกว่า คุณหรือค่า ของสิ่งต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับมนุษย์นั้น โดยรายละเอียดก็ไปศึกษาเอาเอง : เข้ามาทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ทั้ง ๖ ทาง, แล้วก็มีขั้นดี ขั้นกลาง ขั้นเลว, แล้วก็มีอย่างที่เราเรียกว่าเปิดเผย เร้นลับ มันมีมากมายเหลือเกิน; ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ผูกพันทั้งนั้น.

ถ้าเรา **ไม่มีศาสนาที่ดี** หรือ **ไม่มีวัฒนธรรมที่ดี** เป็นเครื่องช่วยเหลือแล้ว **มนุษย์ก็จมลงในความผูกพันนั้นหนักขึ้น ๆ** มา ตั้งแต่อดีตแต่อดีต แล้วก็ถอยถอยถอย; ฉะนั้น ผู้ที่เกิดมาได้รับการอบรม **แวดล้อมด้วย** สิ่งที่เราเรียกว่า **ศาสนาที่ถูกต้อง** หรือ **วัฒนธรรมที่ถูกต้อง** ควรจะถือว่ามียุแล้ว เพราะช่วยให้รู้จักและหลุดพ้นได้เร็วขึ้น. **นี่เราก็ควรจะฉวยโอกาสให้ได้.**

นี่พูดอย่างนี้ ใคร ๆ ก็ต้องหาว่า เหมือนกับบ้าแล้ว คือชวนกันไปนอกโลก ไปนอกธรรมชาติสามัญที่เขาประสงคกันอยู่. ถ้าคุณไม่ชอบ ก็ถือว่าผมพูดเพียง **บอกแนวทาง** หรือกรุยทางว่า ไม่มีทางอื่น มีแต่ **ทางนี้ทางเดียว**; ถ้าเราจะไปให้สูงสุด. แต่ถ้ายังไม่ยอมไปก็ได้ แต่รู้ไว้ว่าทางมันไม่มีทางอื่น ถ้าจะไปให้สูงสุดกันแล้ว มันก็มีแต่ทางนี้; ในเมื่อว่ามันเกิดอยากไปขึ้นมา มันจะได้ง่าย.

เดี๋ยวนี้ **อยากจะอยู่ในความผูกพัน** ของเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ ที่ประณีตขึ้นไป สวยงามขึ้นไป จนแข่งกับพวกเทวดา ก็เอาซิ; **ก็ทำได้**; มันก็ยิ่งเป็นความผูกพันที่ประณีต และละเอียดมากขึ้น. ในที่สุดก็จะรู้ว่า แหม, มันผูกพัน ยิ่งกว่าธรรมชาติเสียอีกแล้ว มันคงจะกระต่อนกลับออกมาเร็วได้เหมือนกัน; แล้วมันจะได้รู้ว่าไปไหนกันต่อไปนี้ ไปที่ที่ที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้.

ไม่ควรติดต่อการที่จะต้องได้สิ่งที่ดีที่สุด

ถ้าเราจะผูกพันให้เป็นธรรม ก็ควรจะพูดได้ว่า เราก็ไม่ควรจะเสียเวลา ให้มันมากเกินไปในการผูกผูกพัน. อย่าคืออย่าหวั่น คือว่าจะเกลี้ยงประชด ผู้ที่เขาแนะนำให้ออกไปจากสิ่งเหล่านี้; ถ้าคือหรือประชด อย่างนี้ก็คือประชดพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ประชดผม. พระพุทธเจ้าท่านเป็นอย่างนั้น ท่านสอนไว้อย่างนั้น; แล้วผมก็เอามาบอก บอกเพื่อให้ทราบ ว่า เราไม่ควรจะ **บิตพลว** หรือ **คือวัน** ต่อการที่จะ **ทำคนให้ได้สิ่งที่ดีที่สุด** ที่มนุษย์ควรจะได้ โดยรีบพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นไป สูงขึ้นไป จนอยู่เหนือสิ่งที่เรียกว่า คุณหรือค่า หรือประโยชน์ ชั้นเลวๆ ชั้นต่ำๆ, สูงขึ้นไปตามลำดับจนถึงที่สุดของคุณหรือค่า แล้วก็อยู่เหนือ คุณและค่า โดยประการที่ **ต่าง**. **นี่คือการได้สิ่งที่ดีที่สุด** ที่มนุษย์ควรจะได้.

ทีนี้ขอย้ำประเด็นสำคัญของหัวข้อ ที่พูดว่าการ **ต้องได้สิ่งที่ดีที่สุด** ที่มนุษย์ **ควรจะได้** คำว่า “**ต้อง**” นี้มีลักษณะบังคับกับ **ไม่น่าฟัง**; แต่ว่าเป็นการพูดด้วยความรัก

ด้วยความเมตตา ด้วยความกรุณา ด้วยความสงสาร. ฉะนั้นเมื่อ พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ทุกคนต้องได้ ก็ควรจะยินดี; อย่าเห็นเป็นการบังคับข่มเหงน้ำใจ. ควรจะสมใจที่จะทำได้, อย่าให้เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา.

ผมเห็นว่าควรจะใช้คำว่า “ต้องได้” ไม่ใช่คำว่า “ควรได้” หรือ “น่าจะได้.” อย่างนั้นมันอ่อนไป เลยพูดกันเสียเต็มที่ว่า **ต้องได้สิ่งที่ที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้** ให้ผู้ความสามารถของมนุษย์ ตามที่ธรรมชาติมันสร้างให้มีความสามารถอย่างไร โดยไม่มีการบิดพลิ้ว.

มีชีวิตอยู่ด้วย ศีล สมาธิ ปัญญาแล้ว ต้องได้สิ่งที่ควรได้

หัวข้อวันนี้ก็บอกว่า “การต้องได้สิ่งที่ที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้” เพราะว่าเราได้พูดถึงเรื่องต่างๆ ที่เป็นปัญหาของมนุษย์มาหลายครั้งหลายหนแล้ว พอที่จะรู้ว่ามนุษย์นั้นคืออะไร ปัญหาของคนมีอยู่อย่างไรบ้าง นี่ก็พูดมาหมดแล้ว. เรื่องสุดท้ายนี้ก็ได้พูดถึงสิ่งที่เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา : **ชีวิตที่ประกอบอยู่ด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา** คือชีวิตที่ลำดับของตนให้คมกล้า แล้วตัดพ้ออยู่เป็นประจำวัน ให้หมดสิ่ง รังโรค ผูกพัน คือ กิเลส ตัณหา อวิชชา อะไรก็ตาม; เรื่องมันก็ต่อกันมาถือว่า ถ้ามีชีวิตแบบนั้นคือลำดับประจำวัน และตัดพ้ออยู่ทุกวัน ก็ **ต้องได้สิ่งที่ที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้** เป็นแน่นอน.

ขอให้ศึกษาพิจารณาดูให้ดี ๆ ว่าคำบรรยายแต่ละวันนั้นก็เนื่องกันมาเป็นลำดับ ๆ ไม่ใช่ต่างเรื่องต่างแยกทางกันเดิน; เดียวนี้เราพูดถึงสิ่ง ๆ หนึ่งที่มนุษย์ต้องได้ มีเช่นนั้นแล้วก็เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา.

นี่เวลาสำหรับพูดกันหมดแล้ว ก็ยุติการพูด ต่อไปนี้ก็เป็นเวลาสำหรับถามอีกตามเคย ใครมีคำถามที่อยู่ในขอบเขตของเรื่องนี้ เรื่องอื่นไม่เอา ก็ถามได้.

คำอธิบายตอบปัญหา

(ถาม) นมัสการท่านอาจารย์ กระผมมีความสงสัยว่า ถ้าคำว่า “คุณ” หรือ “ประโยชน์” มีความหมายที่มองไปในทางที่ไม่ดีแล้ว เราจะพูดว่าปัจจัยสี่ทั้งหลาย เป็นสิ่งที่มีคุณ หรือว่ามีประโยชน์ต่อร่างกายได้หรือไม่? และบุคคลธรรมดาที่ไม่ใช่พระอรหันต์นั้น จะละเลยเสียจากคุณหรือว่าประโยชน์เหล่านั้นได้ มากน้อยแค่ไหน?

(ตอบ) ก็คือ ถ้าถามส่วนที่ยังไม่เข้าใจ ที่ยังคลุมเครือ. เมื่อจะพูดถึงคำชื่อนี้ หรือการใช้คำชื่อนี้ต้องแยกออกเป็น ๒ ชั้น คือชั้นที่ชาวบ้านธรรมดาสามัญเขาพูดกัน ใช้อยู่ ก็ระดับหนึ่ง, เรียกว่า โวหารสามัญธรรมดาของชาวบ้าน ซึ่งผมก็ได้บอกแล้วว่าในภาษาบาลีเขาเรียกว่า **หุตอย่างทฎฐธัมมิกโวหาร** – โวหารพูดที่พอพูดออกไปแล้วเข้าใจได้ทันที คือภาษาชาวบ้าน. สำหรับผู้ที่มีความรู้มองเห็นลึกซึ้งกว่านั้น พูดออกมาแล้ว คนธรรมดาเข้าใจไม่ได้ทันที เข้าใจกันได้แต่ในหมู่ผู้รู้; ผู้มองเห็นในชั้นลึก นี้เขาพูดอะไรออกมาเรียกว่าพูดโดย **สัมปราชิกโวหาร** คือวิธีการพูดอย่างอื่น แตกต่างจากที่คนธรรมดาเขาพูดกันอยู่.

คำว่า “คุณ” นี้มันเป็นภาษาบาลี เจ้าของเดิมเป็นภาษาบาลี ไม่ใช่ภาษาไทย; ภาษาไทยยืมมาใช้ แล้วก็ให้ความหมายบิดเบือนไกลออกไปก็ได้. หรือว่าพูดอย่างภาษาชาวบ้าน อย่างภาษา ทฎฐธัมมิกโวหาร อย่างภาษาชาวบ้าน ว่า **มีคุณ** แล้วก็ดี เพราะ **มีประโยชน์** มีการผูกพัน อย่างนี้. นั่นแหละในชั้นแรกเราก็ชอบสิ่งที่มีคุณ, ใครๆ ก็ชอบสิ่งที่มีคุณในความหมายที่ว่า มั่นติ; แต่ไม่มองถึงคำว่ามันผูกพัน.

ฉะนั้น **ต้องมีชั่วมาเป็นคู่เปรียบ** มันจึงจะได้ มันจึงเป็นไปได้ทั้ง ๒ ทาง: **มีคุณในทางดี มีคุณในทางชั่ว** ก็มันมีค่าหรือคุณสมบัติ หรือหน้าที่ของมันไปได้ทั้งทางดีและทางชั่ว. แต่อย่างนี้ **คนธรรมดาสามัญมองไม่เห็น**; เขาจึงใช้คำว่า “คุณ” กันแต่ในทางที่ดี นิยมกันว่าดี และอาจจะโง่มาก อย่างที่ใช้คำว่า “คุณนาย คุณหญิง”

อะไรอย่างนั้น **เป็นคุณบัณฑิตที่ผูกพันจิตใจ** ทั้งนั้น หรือคุณอะไรก็ตามเถอะ กระทั่งคุณพ่อคุณแม่ นี่ก็น่าอันตรายที่จะเข้าใจผิด มันเป็นความผูกพันทั้งนั้นแหละ.

ถ้าคุณ **แล้วก็ไม่ว่าในทางดี หรือ ทางเลว จะเป็นการผูกพัน** ทั้งนั้น ก็เป็นประโยชน์ นั่นคือการผูกพัน. ถ้าไม่มีการผูกพันก็ ไม่มีพ่อ ไม่มีแม่ ไม่มีลูก; พอยุ่เหนือจากคุณก็พ้นจากความเป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นลูก โดยแท้จริง. แต่เดี๋ยวนี้ **อนุโลมตามโลกียบัญญัติ** หรือว่าเพื่อเป็นตัวอย่างอันดี แก่คนที่ยังไม่ถึงขนาดนี้ ก็ **ต้องยอมรับนับถือ** คำว่า “คุณ” ว่า “คำ” นี้ไปก่อน ในทางที่ดี เพื่อทำให้คนเล็กๆ เหล่านั้น หรืออนุชนเหล่านั้นเขาจะได้นิยมความดี นิยมศีลธรรม แล้วก็ตามเนินมาด้วยดี กว่าจะขึ้นไปถึงจุดที่อยู่เหนือคุณ.

ทีนี้ สำหรับพระอรหันต์ ที่ยังต้องเนื่องกันอยู่กับปัจจัยทั้ง ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยาแก้โรคนี้ จะเรียกว่าพระอรหันต์อยู่เหนือคุณ หรือคำของสิ่งทั้ง ๔ นี้หรือไม่? คุณต้องเป็นพระอรหันต์ก่อนแล้ว จึงจะรู้ได้ด้วยตนเอง. แต่ว่าเดี๋ยวนี้เราจะพูดกันเท่าที่จะมองเห็นไปตามลำดับ.

ที่จะเป็น **พระอรหันต์** ได้ **ต้องมีจิตใจอยู่เหนือคุณเหนือคำ**; ฉะนั้นส่วนที่ยังต้องกินอาหาร ต้องนุ่งห่ม ต้องอะไรนี้ มัน **เป็นเรื่องของร่างกาย** ไม่ใช่เรื่องของจิตที่มีความยึดมั่นถือมั่น. เพราะฉะนั้นเมื่อร่างกายของบุคคล ที่เรียกกันว่าพระอรหันต์นั้น จะกินอาหารบ้าง ก็ไม่ได้กินด้วยความหลงในคุณ อย่างที่มนุษย์ธรรมดาสามัญ เขาหลงในความเอร็ดอร่อย หรือหลงในคำของอาหารชนิดนั้น มันเป็นแต่เพียงร่างกายล้วนๆ จะต้องกินอาหารตามธรรมชาติ เพื่อดำรงอยู่สำหรับชีวิต; เครื่องนุ่งห่มก็เหมือนกัน, ที่อยู่อาศัย ยาแก้โรค ก็เหมือนกัน.

ไปศึกษาให้ละเอียดชัดเจนจากบทปัจจุเวกขณฺ์ ดังธาตุปัจจุเวกขณฺ์ที่คุณก็สวักกณฺอยู่ ทั้งเข้าทั้งเย็น; ถ้าไม่ละเอียดหนึ่ที่อนั้น ต้องสวคธาตุปัจจุเวกขณฺ์เปลือยแล้ว

ต้องได้สิ่งที่ที่สุด

๒๕๓)

ว่าจิรกัตติ ผู้ใช้สอยจิรกัตติ บิณฑบาตกัตติ ผู้บริโภคบิณฑบาตกัตติ เสนาสนะกัตติ ผู้ใช้สอยเสนาสนะกัตติ หยูกยาก็ ผู้ใช้หยูกยาก็ ยถาปัจจุณิ ธาตุมตฺตเมเวติ สักว่าธาตุเป็นไปตามปัจจัยอยู่เนื่องนิจ นิสฺสตุโต นิขชีโว สุขุโณ นั้นแหละคือไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่คน หรือว่า ชีวะ. นี่แหละมันเป็น สักว่าธาตุตามธรรมชาติ ฉะนั้นเรามีความรู้สึกลอยเหนือคุณของมัน.

คำว่า “คุณ” นี้ มัน เป็นทั้งเสน่ห์ และ เป็นทั้งโทษ พร้อมกันไปในตัว; ส่วนหนึ่งมันเป็นเสน่ห์ มันล่อให้หลง แล้วภายหลังมันมันกัดเอา กัดเอา. นั่นแหละ คำว่า “คุณ” มันมีความหมายอย่างนี้. ฉะนั้น พระอรหันต์ก็บริโภคปัจจัย ๔ โดยสมมติ; ถ้าใช้คำว่าพระอรหันต์บริโภคปัจจัย ๔ ก็ต้องเรียกว่าโดยสมมติ ไม่อย่างนั้นจะหัวเราะกันตายเลย. พระอรหันต์ทำไมจะไม่กินข้าวอีก? นั่นคือร่างกายนั้น ส่วนร่างกายบริสุทธิ์นั้น ยังต้องกินอาหาร ยังต้องนั่งห่ม ก็ทำไปตามเรื่อง.

ถ้าพูดให้ถูก อย่าพูดว่า พระอรหันต์กินข้าว นั่งห่ม อะไรทำนองนี้; ถ้าพูดอย่างนั้นก็พูดได้ ก็โดยสมมติอย่าง ทิฐุธรรมิกโฆหารชาวนบ้านพูด. สมปราชิกโฆหาร ต้องแยกนาม แยกรูปออกไป เป็นเรื่องของกาย เป็นเรื่องของจิต ให้เป็นส่วนๆ ไป แล้วก็พบส่วนสำคัญที่สุดว่า เทียนนี้จิตนี้อยู่เหนือคุณ จิตนี้ประกอบอยู่ด้วยญาณ ด้วยปัญญา อะไรต่างๆ จนอยู่เหนือคุณ; ฉะนั้น จะไปทำดีก็ไม่เป็นดี ทำชั่วก็ไม่เป็นชั่ว ทำอะไรก็ไม่เป็นอะไร. เรื่องของพระอรหันต์จึงเป็นอย่างนี้.

(ถาม) ท่านอาจารย์ครับ ผมคิดว่า การบรรยายเกี่ยวกับเรื่องนี้ ที่ท่านอาจารย์ได้บรรยายมานี้ ก็คิดว่าเข้าใจและเชื่อว่าจะเป็นอย่างนั้น; แต่การที่เราจะเข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดเลยทันทีนั้น ผมคิดว่ามันอาจจะยาก แล้วก็สำหรับคนทั่วไปในปัจจุบันนี้ ก็คงจะเป็นสิ่งที่ยากยิ่งไปกว่านั้น. ผมอยากจะให้ท่านอาจารย์ช่วยบรรยายให้ละเอียดกว่า ขั้นตอนของการที่จะทำเพื่อให้บรรลุไปถึงจุดเป้าหมายอันนั้น เราควรจะมียุทธวิธีการอันใดบ้างเป็น step step ไปครับ.

(ตอบ) ถูกแล้ว มันก็ต้องพูดไปเป็นลำดับ. เกี่ยวกับเราพูดว่ามันมีเป้าหมาย มีอุดมคติปลายทางอย่างไร; แล้วก็ขอให้พยายามสังเกตตรงที่ ผมได้ใช้คำว่า “ประยุกต์โมกขธรรม” เพราะว่าที่พูดกันอยู่ก่อน มันไกลจากระดับที่จะเข้าใจได้ทันที ก็จะต้องเอามาให้อยู่ในระดับที่พอจะเข้าใจได้ จึงได้ตั้งต้นด้วยการ อธิบายให้เป็นประยุกต์ และให้ปฏิบัติได้ และเข้าใจได้ มาตามลำดับ.

การที่พูดเข้าใจกันนับว่าดีแล้ว และการที่มองเห็นว่ามันยังทำไม่ได้ นั่นก็คือความเข้าใจอันหนึ่งด้วยเหมือนกัน, มองเห็นชัด จนว่าเราอยู่ไกลต่อระดับนั้น นี่ก็เรียกว่าเข้าใจได้ผล; ฉะนั้น ไม่ต้องท้อใจที่ว่ามันยังอยู่ไกล. บางที คำอธิบายต่อไปอาจจะทำให้มองเห็นว่า มันมีอยู่แล้วก็ได้ แต่เรามองไม่เห็นเอง. การอธิบายเป็นขั้นตอนก็ต้องมี และยังมีว่า จะอธิบายกันอย่างลัดสั้นเป็นทางลัด หรือว่าจะอธิบายกันอย่างอืดอาด อืดอาดไปตามแบบหนึ่งก็ได้; คอยดูกันต่อไปก็แล้วกัน. ผมมุ่งมาดปรารถนาอยู่อย่างเดียว คือว่า จะทำให้เข้าใจได้ แล้วให้สิ่งที่ดีที่สุดในพระพุทธศาสนา นั้น มาเป็นประโยชน์แก่ทุกคนได้ จึงได้อธิบายอย่างนี้ ในรูปนี้; สำหรับคำอธิบายชุดนี้ ก็จะทำต่อไป ไม่ต้องกลัว ต้องพูดเป็นขั้นตอนไปตามที่เห็นสมควร.

เดี๋ยวนี้เราตั้งต้นขึ้นมาด้วยปัญหาของมนุษย์มีอยู่อย่างนี้ จะสร้างปัญหานี้ออกไปได้อย่างไร, มุ่งไปยังจุดหมายปลายทางที่ตรงไหน. เอาละเป็นอันว่านี่ไม่มีปัญหา; นี่เป็นคำขอร้องให้อธิบายให้เป็นขั้นตอน.

ถ้าหากว่าไม่มีปัญหาต่อไป ผมก็พูดเองก็ได้ ตามที่จะนึกได้ :-

สิ่งที่ดีที่สุดในพระพุทธศาสนา หรือเป็นตัวแท่นเนื้อแท้ของพุทธศาสนานั้น ไม่ควรจะเป็นหมัน. ที่ผมพยายามเอามาพูด ก็เพื่อให้ใช้กันได้กับคนทั่วไป; แล้วก็หลายปีมาแล้ว ไม่ใช่วันนี้ แล้วก็ถูกคำ ถูกหาว่าบ้า ว่าหลง ว่าไม่รู้จักกาลเทศะไม่รู้จักสถานะมาเรื่อย ๆ. นี่มันก็เป็นประสบการณ์อันหนึ่ง ที่จะเรียกว่าประสบการณ์

สำหรับผมโดยเฉพาะ ก็ค่อยๆ หาทางอย่างสุดความสามารถ ว่าจะต้องเอามาพูดให้มีประโยชน์ให้จนได้ ไม่เช่นนั้นจะนอนเป็นหมันอยู่ คือเรื่องที่เป็นตัวแท้ของพุทธศาสนา จะนอนเป็นหมันอยู่; ไปพูดกันแต่เรื่องที่ว่า ไม่ใช่ตัวแท้ของพุทธศาสนา คือเป็นเรื่องปลีก เรื่องฝอย เรื่องเปลือก, ซึ่งมันก็เหมือนๆ กันกับศีลธรรมทั่วไปตามธรรมดาหรือศาสนาอื่นเขาก็มี.

เดี๋ยวนี้เรา **จะพูดถึงตัวหัวใจของพุทธศาสนา**, มุ่งหมายจะดึงคนออกมาจากระบบธรรมดา ที่จมอยู่ในกองทุกข์ แล้วต้องพูดกันในข้อนี้อีก. ถ้าปล่อยไปตามเดิม มันก็จมอยู่ในกองทุกข์ตามธรรมดาของสัตว์; นี่ต้องการจะให้ลืมตา ให้มองเห็นภาวะที่กำลังเป็นอยู่อย่างไร เหมือนกับว่าอยู่ในทะเล ซึ่งมองไม่เห็นฝั่ง; **จะได้ช่วยให้เห็นฝั่ง** แล้วก็ **มุ่งหน้าเข้าหาฝั่ง**. ตามพระพุทธประสงค์ก็มีอยู่อย่างนั้น; เราก็ช่วยกันสนองพระพุทธประสงค์ คือช่วยกันทำให้มนุษย์ มนุษยชาติ ไม่ใช่ผม ไม่ใช่คุณ คือทั้งหมดที่เป็นมนุษย์นี้ ให้ได้รับประโยชน์ ให้มีความสนใจขึ้นอย่างถูกต้อง; คือการช่วยกันและกันให้เข้าใจอย่างถูกต้อง มันก็ต้องทำไปเรื่อย ๆ; ถ้ามีฉะนั้นจะไม่เข้าไปสู่จุดที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา; จะกลายเป็นเรื่องทำมาหากินตามธรรมดา แล้วก็ **ไปหลงในประโยชน์** แล้วก็ **ผูกพันอยู่ในประโยชน์** ก็ต้องเกิดการขัดแย้ง, เป็นการกระทำที่เป็นวิกฤตการณ์ทั้งหลาย.

เดี๋ยวนี้โลกกำลังจมอยู่ในวิกฤตการณ์เหล่านี้ กลายเป็นว่าเรื่องการเมือง เป็นเรื่องทำให้โลกยิ่งยุ่ง. ที่จริงเรื่องการเมืองควรจะเป็นเรื่องทำให้บ้านเมืองสงบ เยือกเย็น เป็นสุข โดยอาศัยของจริงของแท้ คือพระธรรมนี้เป็นเครื่องช่วย. เดี่ยวนี้ก็ไม่มีหวังที่จะเป็นเช่นนั้นได้ เราจึงมาเป็นคนเถื่อน เป็นแก๊งเถื่อน มาพูดกันแต่เรื่องอย่างนี้ทีนี้. ขอให้เห็นเจตนาของผมอย่างนี้ แล้วก็พยายามทำความเข้าใจ ทุกคำ หรือทุกประโยคที่ได้พูดไป.

ถ้าไม่เข้าใจขอให้ถาม ถามได้โดยไม่ต้องเกรงใจ นี่จึงบอกให้ถาม, ถ้ายังไม่เข้าใจส่วนไหนก็ถามได้ แต่ต้องอยู่ในประเด็นนี้ : ประเด็นคือว่า มนุษย์ยังมีปัญหาที่ติดจมอยู่ในกองทุกข์ จะขึ้นมาได้อย่างไร. ถ้าใครมีปัญหาก็กถาม ถ้าไม่มีก็จะได้ปิดโรงเรียน.

(ถาม) อยากจะเรียนถามว่า สภาพของร่างกายของคนเรา ซึ่งคนนั้นอาจจะไม่สมบูรณ์เท่าเทียมกัน; แต่อยากจะเรียนถามท่านอาจารย์ว่า จะมีทางที่เท่าเทียมกัน หรือยุติธรรมไหม ในการที่จะได้รับสิ่งที่สูงสุด ทั้งที่ท่านอาจารย์ได้พูดมาในวันนี้? ผมมาคิดดูแล้วผมว่า ผู้ที่เสียเปรียบในด้านร่างกาย อาจจะส่วนประสาบบางประการนั้นพิการไป ทำให้ไม่ได้คิดถึงคุณค่าของพวกเขาบ้างต่าง ๆ ไม่ได้เข้าไปร่วมในทางโลกนั้น. แต่ว่าที่นี้ ถ้าจิตใจของบุคคลผู้ที่พิการในทางนั้น ยังอยู่ในสภาพที่ดีอยู่, ถ้ามีความเพียรในการที่จะได้ต้องการสิ่งที่ดีที่สุดในที่อาจารย์ว่านั้น จะไปได้เร็วกว่าคนที่มียาร่างกายปกติอย่างเช่นเรา ๆ หรือไม่? อยากจะเรียนถามให้อาจารย์ช่วยชี้แจงด้วย.

(ตอบ) นี่เป็นคำถามที่เป็นข้อเท็จจริง หรือเป็น *practical* อยู่มาก ว่าคนในโลกมีภาวะหรือสถานะทางกาย ทางจิตไม่เท่ากัน ใจฉลาดก็มี หรือครึ่ง ๆ กลาง ๆ ไม่สมประกอบก็มี; เมื่อหลักส่วนใหญ่สำหรับมนุษย์ มันวางรูปโครงไว้อย่างนี้ ว่าไปอย่างนี้ ถึงที่สุดอย่างนี้ นี่คนที่มียากหรือจิตไม่สมประกอบนั้นจะไปได้อย่างไร.

ข้อนี้เป็นสิ่งที่ต้องยอมรับอย่างแน่นอน ว่า คนเราไม่เท่ากัน โดยทางร่างกาย โดยทาง จิตใจ ทาง สติปัญญา ก็ไม่เท่ากัน เพราะฉะนั้น ทำอะไรเหมือนกันไม่ได้ แล้วก็สมควรจะทวงสิทธิ์อะไร ให้เหมือนกันเสียทีเดียว. นี่ก็ถือว่า คนพวกไหนจะเหมาะสำหรับใช้วิธีการอันไหน เพื่อจุดหมายปลายทางด้วยกัน นี่มีอยู่ ๒ แฉ :-

ถ้าเขาไม่มีสติปัญญา เขาเป็นคนธรรมดาสามัญ อย่างที่เรียกว่าไม่ถึงขนาดจะมีปัญญา ก็ต้องอาศัยวิธีการอย่างอื่น เช่นการเชื่อเป็นต้น ซึ่งมีหลายศาสนาที่ใช้ความเชื่อ โดยใช้ความเชื่อว่า “เราจงตั้งใจอย่างนี้ เธอจงมีอุปมาอย่างนี้”. แต่เขาไม่

บอกว่าเป็นอุปมาอย่างนี้ เขามอบให้ไม่เห็นแก่ตัว ให้อุทิศเพื่อผู้อื่น, หรือให้ดีกว่านั้น ก็คือตามคำสั่งของพระเจ้า. พระเจ้าสูงสุดอยู่ที่ไหน ก็อย่าไปถามกันเลย แต่ว่ามีพระเจ้า แล้วก็มีพระเจ้าต้องการให้เราทำอย่างนั้น คือไม่เห็นแก่ตัว ให้เห็นแก่ผู้อื่น. อย่างนี้ ก็เป็นการป้องกันที่จะไม่ให้เกิดความรู้สึกประเภทที่เห็นแก่ตัว เหนียวแน่น สะสม หวงแหน มีความโลภ ความโกรธ ความหลง ก็ช่วยให้มีจิตใจไปทางเดียวกันได้เหมือนกัน แต่ไม่เหมือนกันทุก ไม่ได้ระคับเดียวกัน; ซึ่งในพุทธศาสนาเราก็มีปัญหานี้ หนึ่ง คือพุทธบริษัทส่วนมาก ไม่มีปัญญาจะเข้าใจเรื่องนี้.

เรื่องที่กล่าวถึงพวกนี้ เขามีไว้ สำหรับระดับที่มีปัญญา อย่างที่ปัญญาชน นั้นแหละ แต่เป็นปัญญาชนในรูปแบบของศาสนา. คนโดยมากที่เป็นปัญญาชน เขาก็มีเรื่องศรัทธา ให้ทำบุญ ให้ให้ทาน ค้ำจุนจิตใจที่บริสุทธิ์ ให้เสียสละอย่างบริสุทธิ์ คือทำลายตัวกู; ทำลายของกูไปเรื่อย ๆ ก็มาถึงระดับที่จิตใจเกลี้ยงเกลาไปจากความยึดมั่นถือมั่นได้เหมือนกัน.

ข้อนี้แหละผมก็มองเห็นแล้วว่าเลิกไม่ได้ ระบบ หรือ วิธี ที่มีไว้ จะต้องมิใช่ สำหรับคนธรรมดาสามัญทั่วไป ก็ต้องมีไว้; นี่ก็ต้องเชื่ออะไรไปตามเรื่อง และทำตาม ตามความเชื่อ แต่ปัญญาก็มีขึ้นทุกคราวที่ทำ. ฉะนั้นเราก็ไม่เลิกเรื่องนรก เรื่องสวรรค์; เรื่องนี้ไม่ต้องเลิกเก็บเอาไว้สำหรับผู้ที่ต้องเดินมาตามทางนี้.

ถ้าชั้นปัญญา อย่างนี้เราพูดเรื่องนรก สวรรค์กัน ในแบบอื่นหรือรูปอื่น; ไม่พูดในแบบที่เขาได้กล่าวไว้ สำหรับคนธรรมดาสามัญ ที่มีสติปัญญาน้อย.

ถ้าบางคนเขาเกิดเชื่อยาก แล้วปัญญาที่ไม่มี ก็สอนให้ทดลองดูด้วยความ พากเพียร ทางจิตนี้ ทำสมาธิทำอะไร เขาจริงเขาจึงไปสักชั้นตอนหนึ่ง แล้วจะพบว่า อย่างนี้ดีกว่าสบายดี เขาก็เอาไปตามรูปนั้นก็ได้.

หลักการปฏิบัติจึงแบ่งออกเป็น ๓ ชนิดว่า : เอาตัวรอดด้วยศรัทธา ความเชื่อ, เอาตัวรอดด้วย วิริยะ ความแข็งแรงขันในการใช้ความเพียร, แล้วก็เอาตัวรอดด้วยปัญญา.

ควรจะรู้เสียด้วยว่า เคียวนี่เรากำลังพูดถึงวิธีการ หรือหลักการ ของบุคคล ที่จะเอาตัวรอดด้วยปัญญา ซึ่งควรจะใช้คำว่า ปัญญาชนในพุทธศาสนา พอจะเข้าใจเรื่องนี้ได้ และปฏิบัติเรื่องนี้ได้; ส่วนเรื่องศรัทธานั้นเอาไว้ให้ คุณย่าคุณยาย ชาวบ้านทั่ว ๆ ไป. เรื่องวิริยะก็ให้ผู้สนใจจะทำความเพียรทางจิต เป็นมุนีบำเพ็ญตบะโยคะอะไรไป. อย่างที่พูดนี้เป็นเรื่องปัญญา สำหรับปัญญาชน ไม่รุนแรงในทางเชื่อและไม่รุนแรง ในทางวิริยะแบบนั้น; แต่ให้ทำให้ถูกต้องในทางของปัญญา แล้วก็มีอะไรตามมาเอง ลากหางมาเอง มีความเชื่อตัวเอง มีอะไรไปตามลำดับ.

ทีนี้เรา ไม่อาจจะทำให้ทุกคนเหมือนกันได้ ในทางสติปัญญา หรือความเชื่อ หรืออะไรก็ตาม; ฉะนั้น ก็มีส่วปลีกย่อย แยกออกไปอีกเป็นชั้น ๆ : ชั้นปัญญา ก็มีหลายชั้น, ชั้นศรัทธาก็มีหลายชั้น, ชั้นกำลังจิตสูงก็มีหลายชั้น ไม่มีปัญหาอะไร. ปัญหามีแต่ว่าเอาตัวเราก่อน, ตัวเองก่อนนี้ จะใช้วิธีใด จะทำอะไร. จะรู้ที่เป็นหลักบรมโบราณก่อนพุทธกาลก็ได้ ว่าทางของการปฏิบัติจะสำเร็จได้ กระทั่งจะเป็นพระพุทธเจ้าได้ ก็มีวิธี : มีศรัทธา มีวิริยะ มีปัญญา. บางองค์**ยิ่งด้วยศรัทธา** บางองค์**ยิ่งด้วยวิริยะ** บางองค์**ยิ่งด้วยปัญญา**; แต่ไม่ใช่มีแต่อย่างเดียว, อย่าเข้าใจว่ามีย่างเดียว; เขามีย่างใต้อย่างหนึ่งออกหน้า, ถึงแม้ไม่เป็นพระพุทธเจ้าเป็นเพียงกนธรรมาสามัญ จะดับทุกข์ไต่อย่างกนธรรมาสามัญมันก็ยิ่งง่ายเข้ามา ทำเข้ามา.

นี่เขารู้ว่า แม้จะเป็นพระพุทธเจ้า ท่านก็ยังหย่อนกันด้วยคุณธรรม ๓ ข้อนี้ : ศรัทธา วิริยะ ปัญญา. แม้ไม่ใช่เรื่องในบาลี พระพุทธทวงจะโดยตรงก็มีเหตุผล; แล้วเรื่องนั้นก็ยิ่งได้กล่าวต่อไปอีกว่า พระพุทธเจ้าพระองค์นี้ ก็พระศาสดาที่เรากำลังถือนั่งอยู่ที่นี่ เป็นผู้**ยิ่งด้วยปัญญา**. อาจจะมีพระพุทธเจ้าองค์อื่น เป็นผู้ยิ่งด้วยศรัทธา หรือยิ่งด้วยวิริยะ. เขายอมรับว่า พระพุทธเจ้านี้มากมายด้วยกัน.